

GIDA AZKARRA
EUSKARAREN
ERABILERA INKLUSIBOA

en el mundo

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

SARRERA

Gaztelaniaren edo frantsesaren erabilera sexistari buruz ari bagara, genero maskulinoaren erabilera orokortzailea ezbaian jartzeko erronka etorriko zaigu kolpean burura.

Baina zer gertatzen da euskararen kasuan? Egia da, genero markarik gabeko hizkuntza izanik, zailtasun gutxiago somatzen eta topatzen ditugula egunerokoan (neutroak baitira ikasleak, bazkideak, abokatuak eta abar). Baina horrek benetan esan nahi al du hizkeran ez dagoela sexismorik?

Ikertzaile eta erakunde ugari hainbat artikulu, eskuliburu eta beste-lako dokumentu publikatu dituzte eta hala frogatu dute genero marka gutxiago izan arren, euskararen ere badagoela zer hausnartu. Izan ere, hauxe dute premisa nagusi: jendartean sexismoa errotuta baldin bada, sexismo hori nahitaez islatuko da hizkuntzan eta hizkeran. Genero markarik gabeko hizkuntza izanik, maskulinoaren nonahikotasuna ez da hain agerikoa. Beraz, egile horien eginkizuna bestelakoa izan da: sexismoaren bestelako arrastoak identifikatzea.

ERREFERENTZIA NAGUSIAK:

- ✕ Emakundek 1988an argitaratutako 'Hizkuntza, hitzak baino zeozer gehiago. Hizkuntzaren erabilera ez sexistarako proposamenak' gidaliburua.
- ✕ 2008. urtean, gidaliburua berria argitaratu zuen Emakundek, 'Euskararen erabilera ez sexista', Amelia Barquinek egina.
- ✕ 'UPV/EHU-n euskararen eta irudien erabilera ez-sexistarako gida'. Egilea, Marije Apodaka Ostaiakoetxea.
- ✕ Gipuzkoako Foru Aldundiaren 'Hizkuntzaren erabilera ez sexistarako jarraibideak'.
- ✕ *Berria* egunkariaren Estilo Liburua. 'Bereizkeriarik gabeko tratamendua' epigrafearen barruan, 'Sexismoa', 'Askatasun sexuala' eta 'Migrazioa eta gutxiengo etnikoak' atalak aurkituko dituzue.

GIZONKERA BATUA

alboratzeko bidean

Hedabide batean honako albiste hau irakurriko bazenu...

“Rafa Nadali dopatzea egotzi zion Frantziako ministro ohia zigortu dute”

... ministro hori emakume edo gizon imajinatuko zenuke?

Izen neutroak pentsamenduan genero batekin identifikatzen ditugu, rol sexisten arabera. Generoa morfologikoki ez da ia agertzen euskaraz, asoziazio kultural baten ondorioz gaineratu/ezarri zaio: zirujaua entzun eta gizona irudikatuko duzu; erizaina entzun eta emakume irudikatuko duzu. Joera horri ‘genero kutsadura’ deitzen zaio. Eta konnotazio argi bat ez duten hitzak, seguru asko maskulinoan imajinatuko ditugula oharkabean.

Estitxu Eizagirre *Argia* aldizkariaren zuzendariak **“gizonkera batua”** deitzen dio komunikazio publikoan maskulinitasunak duen hegemoniari. Kode berri baten beharra aldarrikatzen du, **“emakumera batua”**, androzentrismoa alboratzeko.

Baina zer da **androzentrismoa**? Josetxu Riviereren definizioa irakur ezazu:

“Androzentrismoa ez da gizonen ikuspuntuak gidatutako mundu ikuskera hutsa; gauza guztien erdigunean jartzen du gizona, eta adierazten du ikuspegi hori onena dela, unibertsal dela, eta ez dagoela bestelako ikuspegi posiblerik. Androzentrimoaren arabera, gizonaren ikuspuntuak balioa eta onespina ematen dituenez gero, gizonentzat ona dena gizateria osoarentzat da ona. Gauzak gizonen ikuspuntu partzialaren arabera izango dira garrantzitsuak, onak edo txarrak. Emakumeen aurkako bereizkeria sexista mota bat da”.

Euskaraz sexua zehaztu nahi denean, era simetrikoan egin behar dugu; adibidez: "emakume antropologoa" edo "gizon antropologoa". Askotan gertatzen da soilik emakumeen kasuetan zehazten dugula generoa. Institutuzio-jardueren informazio eta hedatze kanpainetan "Emakume eta gizonak zalantzarik gabe islatuko dira, bi sexuak zehaztuz" irizpidea nabarmentzen du Gipuzkoako Foru Aldundiaren gidak, are gehiago formakuntzari eta lanari buruzkoak badira.

Irudien bidez ere ikuskera androzentriko hori indartu daiteke. Pentsa pentsiodunen manifestazioei buruzko albiste batek genero markarik ez duela baina argazkiaren protagonistak gizonezkoak direla. Gai orokorrez ari garenean ere emakumeen ikusgaitasuna bermatzea garrantzitsua da. Hala saiatzzen dira Argia aldizkariaren Larrun gehigarrian, Joseba Larratxen ilustrazioen bidez:

KOMUNIKAZIO EZ-SEXISTAREN GAKOAK

Ba al zenekien EHUK 'Agur jaunak' abestiaren bertsio berria egin duela? Orain 'Agur jaunak eta andreak' kantatzen du abesbatzak.

Hona hemen euskararen erabilera egokia eta ez-sexista egiteko gomen-
dio batzuk:

- ✗ "Gizon" "Gizaki"-ren parekoa balitz bezala ez erabiltzea: "Jende askok ez du oraindik sinesten gizona ilargira iritsi zela".
- ✗ Hitanoa desagertzeko arriskuan dago: noka, gainera, are eta nabarmenago eta azkarrago ari da desagertzen. Hori saihesteko, hitanoaren erabilera asimetrikoak saiestu behar ditugu, besteak beste:
  - Gizonekin toka egitea eta emakumeekin zuka. "Azterketa egin ezak" vs. "Azterketa egin ezazu".
  - Emakumeekin noka egin ordez, toka egitea: "Azterketa egin ezak", "Azterketa egin ezan" esan ordez.
  - Talde misto edo abstraktu bati hitz egitean, toka bakarrik egitea. Esaterako, iragarki batean: "Aizak! Etor hadi gurekin auzolandegira" jartzea, "Aizan! Aizak! Etor hadi gurekin auzolandegira!" esaldi ego-kiaren ordez.
- ✗ Talde misto bati zuzentzen gatzazkionean edo pertsona baten ge-nero identitatea ezagutzen ez dugunean, nola erabil dezakegu hitanoa? Antton Olariaga marrazkilariak *Berriako Zabilixut* komiki-tiran atzizki femeninoa eta maskulinoa lotu eta hirugarren atzizki bat sortu zuen, '-nk'. *Wazemank* telebista saioan eta *Gaztezulo* aldizkarian estrategia horri jarraitu izan diote.
- ✗ Tentuz ibili erdarazko kalkoen ondorioz sortzen diren erabilera dese-gokiak saihesteko. Adibidez, bikote-izenen ordez, maskulino orokor-tzaile faltsuak erabiltzea ez da egokia:

FORMA DESEGOKIAK	FORMA JATORRAK
Aitak	Gurasoak
Semeak	Seme-alabak
Anaiak	Neba-arrebak
Erregeak	Errege-erreginak
Lehengusuak	Lehengusu-lehengusinak

✕ Bikote-izenetan silaba gutxien duen hitza lehenbizi jarri (*neska-mutilak*, *neba-arrebak*) eta silaba kopurua berdina denean, ordena tartekatuta (*aitite-amama zein amama-aitite*).

✕ Adjektiboetan eta izenean generoa markatzea erdaren eraginaren ondorio da eta euskaraz ez da egokia. Esaterako, “ministro” eta “ministra” esatea, “presidentea” eta “presidenta”. Euskaraz emakumeak ministroak eta presidenteak dira.

✕ Era berean emakumeak alkateak eta aktoreak dira, ez alkatesak eta aktoresak. Hona hemen Marije Apodakaren azalpena:

“Atzizki hori daramaten hitz gehienak maileguak izaten dira eta zubereraz soilik erabili izan den atzizkia dela esan daiteke. Euskara batuan –sa atzizkia ez da beharrezkoa, erabilera mugatu behar da. Testuinguruak sexua argituko du. Euskaltzaindiak hauexek onartu ditu: *printzesa, abadesa, jainkosa, kondesa*... Sexua zehaztu nahi bada, *emakume* edo *gizon* izena erabili daitezke. Baina, kontuz, tratamendu berdina eman! Askotan emakumeekin egiten da soilik: *bertsolaria eta emakume bertsolaria*, lehenengoa gizoni bakarrik legokiekeen bezala, emakumea denean berariaz adierazi behar da”.

- × Gaztelaniatik edo frantsesetik euskarara itzultzen ari garenean, ez eutsi genero markak saihesteko haiek erabiltzen dituzten perifrasiari (“bekak jaso dituzten pertsonak” esan ordez, “bekadunak”, “beka jaso dutenak”, “beka jasotzaileak” ...)
- × Itxurazko bikoteek (sexuaren arabera esanahia aldatzen duten hitzak, esaterako *gizatxar/ematxar*) eta hutsune lexikoeak (beste sexuarentzat baliokiderik ez duten hitzak, esaterako *andereño* eta *anaitasun*) dira euskararen ere sexismoa agertzen delako adibide.
- × Hutsune lexiko esanguratsu bat ‘plazagizon’ da. Euskaltzaindiaren hiztegiak ez du ‘plazandre’ onartzen; Elhuyar hiztegiak, ordea, bai.

Feminismoak eta euskal kulturako emakumeek ‘**plazandre**’ indarrez aldarrikatu dute, espazio publikoa gizonen esparrua delako arau patriarkalarekin apurtzen duelako. Horregatik, Donostiako alderdi politiko eta elkarte feminista Plazandreok deitzen da.

- × Emakumeekin soilik erabiltzen diren hitz iraingarri eta misoginoak ez erabili: *txatxala*, *urdanga*, *mari-zikin*, *mari-maistra*.
- × Erne jauzi semantikoekin: esaldi bat printzipioz neutroa edo orokortzailea den hitz batekin hastea, eta, bat-batean, gizoni soilik erreferentzia egitea. Bi adibide: “Gazteen aisialdia errutina hutsa da: telebista ikusi, tragoak hartzera joan, neskekin ligatzen saiatu...”. “Bertsolariak, ona izango bada, plazagizon ere izan beharko du”.

Bestalde, emakumei eta gizoni tratu simetrikoa ematea ezinbestekoa da. *Berriaren Estilo Liburuak* zera zehazten du:

- × Familia loturen aipamen alferrikakorik ez da egingo. Betiere izen-abizenak idatziz identifikatuko dira pertsonak, eta sekula ez familia lotura hutsekin (‘Putin eta bere emaztea atzo iritsi ziren Parisera’).

- × Estereotipoak eta topikoak saihestu beharra dago. 'Kubaz mintzatzean, musika, paisaia eta neska ederrak datozkigu burura'.
- × Irizpide berak erabiliko dira beti aipatua gizona izan zein emakumea izan. Hala, lehen aldian izen-abizenak idatziko dira, eta hortik aurrera, abizena bakarrik

Beste asimetria ohiko bat, 'gizon/neska' da. Esaterako, 'Athletic-eko gizonak' / 'Athletic-eko neskak'.

Irudien trataeran ere asimetriak identifikatzea eta saihestea funtsezkoa da. Hona hemen adibide batzuk:

- × Emakume jakin batzuen poseetan edo planoetan liraintasuna nabarmentzea.

× Emakumeekin angelu pikatua eta gizonekin angelu kontrapikatua erabiltzea.

× Kontuan izan angelu kontrapikatuak indarra transmititzen duela eta pikatuak pertsona txikitu dezakeela.

× Irudiaren konposizioa androzentrikoa izango da, baldin eta gizona erdigunean kokatzen badu; eta sexista izango da emakumea txikitzen badu, edo gizonaren atzean ezkatuzten...

Irudi berdinzaleen eta eraldatzaileen premia daukagu, esaterako gizonen arteko jarrera samurrak hedatzen dituztenak.

SEXISMOTIK HARAGO: HIZKERA INKLUSIBOA

Sexismoa ez da hizkuntzan eta hizkeran eragina duen diskriminazio sistema bakarra.

Hizkuntzaren erabilera begirada kritikoz aztertzen badugu eta hizkeraren bidez berdintasuna eta aniztasuna ikusarazteko apustua egin badugu, ezinbestean erreparatuko diogu beste botere sistemei: arrazakeriari, heterosexismoari, transfobiari eta kapazitismoari, besteak beste. Orain arte, komunikazioan emakumeak ikusaraztearen beharraz aritu gara, baina zer emakumeri buruz ari gara? Zer emakume ahazten dugu? Androzentrismoak gizona jartzen du erdigunean, baina ez edozein gizon: zuria, heterosexuala, desgaitasunik gabekoa...

Hori ere argi izan behar dugu, bai eta errealitate berriak izendatzeko hitz berriak behar ditugula ere.

3.1. GENERO BINARISMOA

“Neska ala mutila izango da?” galdera. Neskei arropa larrosak, mutilei urdinak. Espainiako Erregistro Zibilaren legeak ezartzen du izenak ezin direla generoari dagokionez anbiguoak izan. ‘Genero polizia’, hau da, egunerokoan denok (eta baita instituzioek ere) praktikatzen dugun bigilantzia, nonahi dago jaiotzen garen momentutik. Genero binarismoak gorputz eta sentipen askotarikoak ezkutatzeko dituzte, eta pertsona transexual eta intersexualen esperientziak ukatzen ditu. Are gehiago, guztion askatasuna mugatzen du, eskema binario horretatik ateratzen garenean zigortu eta epaitu egiten baikaitu.

Horren harira, Euskal Herrian kezka piztu da, Euskaltzaindiak Erregistro Zibilaren legearen aginduz euskal izendegian sexuaren arabera izenak bereizi dituelako. Hori dela eta, guraso askok zailtasunak izan dituzte haurrei adibidez Hodei, Lur edo Amets izenak jartzeko orduan. 2018. urtean Euskaltzaindiak prentsa-ohar bat igorri du, eta Justizia Ministerioari eskatu dio “izenekin malguago joka dezan”, euskararen ezaugarriak kontutan hartuz.

Bestalde, gaztelaniaz gero eta indar handiagoa du genero neutro baten beharraren inguruko eztabaidak. Aktibistek, binarismoa apurtze alde-
ra, 'x' formula proposatu zuten (*alumnxs, amigxs...*), eta, gaur egun, 'e'
erabiliz ari dira genero neutroa garatzen saiatzen (*alumnες, amigas*).
Ozen! LGTB Ligak formula hori gomendatzen eta erabiltzen du.

Ba al dakizu 2015ean Suediako Akademiak 'hen' izenordain neutroa
onartu zuela, "han" maskulinoaz eta "hon" femeninoaz gain?
Mugimendu feministak eta trans komunitateak 60. hamarkadatik
aurrera sustatu zuten genero neutro hori.

Euskararen kasuan, genero markek ez daukatenez pisu handirik, ez da
behar hori agertzen.

Danele Sarriguartek kontrako beharra adierazi du: genero disidentzia
esplizitatzeko egon ahal diren zailtasunak. Hala ere, familia loturretan
eskema binarioa oso nabarmena da. Gaztelaniaz hirugarren genero ba-
tekin konpon genezake (*hermanes, primes, ties*), baina nire senide bat
transgeneroa baldin bada eta bere burua binarismotik kanpo definitzen
badu, zer izango da? Semea ala alaba? Osaba ala izeko? Nire ahizpa edo
nire neba? *Berriako* euskara arduraduna den Irene Arraratsi galdetu
diogu eta gidan bere proposamenak irakur ditzakezu. Besteak beste, *ai-
tona-amona, aitita-amama, aitatxi-amatxiren partez, 'asaba'*.

3.2. NOLA IZENDATU TRANS PERTSONAK?

Transexualitatea ez da gertakari berri bat. Hala ere, azkenengo hamar-kadan aurrerapauso handia egin da trans identitateak ikusarazteko eta despatologizatzeko bidean.

Hona hemen gidan garatzen ditugun irizpideen laburpen bat:

- ✗ Pertsonak izendatzeko orduan, haien genero identitatea eta haiek aukeratutako izenak errespetatu. Gaztelaniaz, galdetu ahal diogu ea zer izenordainekin sentitzen den erosoago.
- ✗ Transexual, transgenero eta trabesti ez dira sinonimoak. Desberdintasunak ulertu eta pertsona bakoitzak bere burua definitzeko erabiltzen duena errespetatu. LGTB mugimenduak 'trans' hitza erabiltzen du binarismoarekin apurtzen duten identitate multzo horiek biltzeko.
- ✗ "Transexual" izenondo bat da, beraz, izen baten atzean joan behar du (pertsona, gazte... transexuala).
- ✗ 'Okerreko gorputzean jaiotako' adierazpidearen kontra agertzen da trans mugimenduaren parte handi bat. Gizartearen begirada binarista dago oker, ez ordea pertsona transen gorputza.
- ✗ "Sexu-aldaketa" adierazpidea baino hobeto "genitalak aldatzeko kirurgia" edo "sexu ezaugarriak aldatzeko prozesua" bezalako adierazpideak erabiltzea.
- ✗ "Transexualek aurkako sexuak izan nahi dutela" esan baino, zuzenagoa da "transexualek beren sexu-identitatearekin bat etorri zitezkeen" esatea.

Ba al dakizu zer esan nahi duen **zisgenero** hitzak? Bere ezaugarri biologikoengatik jaiotzean ezarri zaion generokoa sentitzen dena. Laburturik, 'zis'.

3.3. DENOK EZ GARA HETEROSEXUALAK

Maiz entzungo zenuen helduren bat haur bati galdezka, ea 'nobioa' daukan (neskatoa baldin bada), edo 'nobia' (mutila baldin bada). Genero binarismoak bi identitate ezartzen ditu (gizon/emakume) eta heterosexismoak, berriz, maitatzeko eta desiratzeke aukera bakar bat ezartzen du (beste generoko pertsonak desiratzea eta maitatzea). Homosexualitatea onartzen denean, hala ere "desbideratze" edo "salbuespen" gisa hartzen da aukera hori. Aukera "normala" heterosexualitatea delako ideia tinko erroturik dago. Hizkeran ere islatzen da premisa hori. Hona hemen hizkera heterosexista edo heterozentratuaren adibide bat: nerabeen arteko harreman sexu-afektiboetarako buruzko ikerketa batek harreman heterosexualak soilik aztertzea.

Hizkera aztertzean homofobiaren aztarnei erreparatu behar diegu (esaterako, 'zoaz popatik hartzera'). Sexu aniztasunaren esparruan, hiztegiak motel ari dira eguneratzen. Euskaltzaindiaren hiztegiak, 'marikoi' hitzaren adiera bakarra ematen du: "Gizonezko homosexualak izendatzeko irain hitza". Definizio hori mugatua da, ez baitu adierazten gizon heterosexualak izendatzeko ere erabiltzen dela, maskulinitate eredu hegemonikoaren arauak urratzen dituztenean.

Aktibistek, ordea, egitasmoak garatu dituzte sexu aniztasunari lotutako euskarazko lexikoa ezagutzera emateko. 2005. urtean, Aitor Aranak *Gay hiztegia* (Txalaparta) argitaratu zuen, Euskal Herriko Gay Askapenerako Mugimenduaren (EHGAM) enkarguz. 1.300 definizio bildu zituen, batik bat gizon homosexualen loturikoak; hala ere, lesbianekin eta transexualekin lotutako hitzak ere hartu zituen aintzat. Lana osatzeko, bi iturri nagusi erabili zituen: bibliografikoak, batetik, eta ahozkoak, bestetik; azken horiek osatzeko, elkarrizketak egin zituzten Euskal Herriko gay euskal hiztunei.

Horrela definitzen du 'maritxua':

Maritxu: *Gizon nahiz mutil homosexuala. Garai batean lumadunei esaten zitzaien gehienbat; gaur egun erabat hedatu dela dirudi, eta luma gabeei ere deitzeko erabiltzen da. Gayen artean ez da iraingarria, heterosexualen artean oraindik bai.*

Lesbianak izendatzeko lexiko falta Euskaltzaindiaren Hiztegiak ere uzten du agerian. Ez du azaltzen *mari-gizon*, *mari-motrailu*, *mari-mutiko* eta *mari-mutil* hitzek kutsu lesbofoboarekin erabiltzen direla eta ez du 'bollera'ren pareko hitzik onartzen.

Aktibismoan 'bollera' mailegu bezala onartzen da, eta kalean erabiltzen hasi diren hitz sortu berriak, *sorpila* edo *txirlajalea*, hedatzeko apustua ere badago.

Maiz "homofobia" hitza erabiltzen da LGTB pertsonen kontrako diskriminazioak orokortzeko, baina erabilera hori ez da egokia. Lesbofobiak eta homofobiak ezaugarri desberdinak dituzte. Transfobia genero identitateari lotuta dago, eta lesbofobia, homofobia eta bifobia, berriz, sexu orientazioarekin. Baina *Euskaltzaindiaren hiztegian* ez dira "homofobia" eta "homofobo" hitzak agertzen, ez eta 'lesbofobia' eta 'transfobia' ere, jakina. *Elhuyar* Hiztegian 'homofobia' agertzen da; beste biak ez.

Berriaren hiztegian LGTBifobia ("lesbiana, gay, trans, bisexual eta intersexualen kontrakofobia") agertzen da, eta baita heterosexismoari lotutako hainbat hitz ere: heteroarau, heteronormatibitate, heteronormatibo, heteropatriarkatu, heterosexismo, heterosexista.

3.4. HITZ BERRI ETA BEHARREZKO BAT: KAPAZITISMOA

Hiztegi instituzionalek ez dute "kapazitismo" hitza onartu (ez euskarazkoek ez gaztelaniazkoek; hala ere, hitz horrek garrantzia handia dauka bestelakotasun funtzionalaren errealitatea aintzat hartzeko.

Berriko hiztegiak definizio hau dakar:

Kapazitismo, kapazitista. Desgaitasunen bat dutenen kontrako aurrejuzguak eta bereizkeriazko jokabidea; hala jokatzen duena.

LAB sindikatuaren "Oztoporik gabeko komunikaziorako gidaliburu"-ra jo dugu kontzeptuak argitzeko. Ondoren, gidaliburuak dakarren dekalogoaren laburpena:

- ✗ "Desgaitasunak dituzten pertsonak" adierazpidea erabiltzea, "desgaitua" terminoa erabili beharrean, hau da, "pertsonak" terminoa jarri beti aurretik.
- ✗ Desgaitasunari gaur egun ematen diogun zentzua gogoan izatea: ez da pertsonari gertatzen zaion zerbait, baizik eta ezaugarri partikularrak dituen pertsona baten eta beraren ingurunearen arteko harremanaren emaitza.
- ✗ Minusbaliotasuna edo ezintasuna soilik pertsonaren egoera administrazioaz hitz egiteko erabili. Minusbaliatu, ezindu, elbarri edo ezgaitu ez dira egokiak, bai konnotazio peioratibo nabariak dituztelako eta bai zentzua ondo islatzen ez dutelako.
- ✗ "Dibertsitate funtzional" adierazpidea desgaitasunak dituzten pertsonen egindako proposamen bat da, eta gainera baditu ekarpen konzeptual interesgarriak. Dena dela, haren hedapena oraindik ere mugatua denez, haren erabilera gomendagarria da desgaitasunari buruzko ikuspegi alternatibo bat nabarmendu nahi dugunean.

- × Desgaitasun motak eta diagnosi mediko edo psikologikoekin lotutako etiketak leunki eta begirunez erabili, bereziki estigma nabaria daramaten etiketen kasuan.
- × Alderaketak egin behar izanez gero, “normal” terminoaren ordez “desgaitasunik gabekoa” adierazpidea erabili.
- × “Minusbaliatuentzako komunak”, “minusbaliatuentzako aparkalekuak” erabili ordez, egokiagoa eta zuzenagoa izango litzateke komun edo aparkaleku irisgarriak direla esatea.
- × Tragedia, sufrimendu edo pairamen irudiak ekartzen dizkiguten adierazpideak saihestea. Adibidez: pertsona batek desgaitasuna pairatu edo sufritzen duela esatea.

*Berr*a egunkarian ‘aniztasun funtzionala’ren ordez ‘araz kanpoko funtzionaltasun’ erabiltzen dute, ez duelako esan nahi norbaitek funtzio anitz duenik baizik eta bestela betetzen dituela bere funtzioak.

Hizkeraz gain, LABek argitaratutako gidaliburuak informazioa, komunikazioa eta parte-hartzea irisgarri egiteko gakoak ematen ditu. Bestek beste: hitzaldietan zeinu hizkuntzako interpreteak erabili, idatzizko materialak braille hizkuntzan ere eskaini, webguneetan irisgarritasuna zaindu eta Irakurketa Errazeko Testuak egin.

3.5. ARRAZAKERIA HIZKERAN ERE ISLATZEN DA

Euskaraz, *Euskaltzaindiaren Hiztegiak* ijitoren adiera bereizkeriazko bati eusten dio: “Maltzurra, iruzurtia”. *Berri*ako estilo liburuak ‘ijitokeria’ arrazista dela esaten du. Moha Gerehou kazetariaren bideo bat aurkituko duzue Youtuben, gaztelaniaz erabiltzen diren hainbat esaeraren kutsu arrazista azalduz, euskaraz onartua dagoen “mulato” hitza barne. Hiztegiek ez dute zehazten kutsu arrazista duenik ez eta hitz egokia ‘mestizo’ denik ere.

Erabiltzen dugun lexikoaren kutsu ideologikoa kontuan izan behar dugu, batez ere gorroto

diskurtsoekin loturik badaude. Adibidez, hortxe daukagu 'jihad' / 'jihadista' hitza (gaztelaniaz, 'yihad'). Islamofobiaren kontrako ekintzaileek behin eta berriro azaldu dute "Musulmanen gerra santua" definizioa ez dela egokia. 'Jihad' terminoak garrantzi handia du erlijio islamikoan: bertute moralarekin loturik dago. Komunitatearen ongizatearen aldeko ahalegina, horixe da hitzaren definizio egokia.

'Etorkin ilegalak' aipatzean, xenofobia indartzen dugu. Lanik eta egoitza baimenik ez edukitzea ez da delitu bat, irregularitasun bat baizik. Hortaz, 'egoera irregularrean dauden etorkinak' edo 'paperik gabeko etorkinak' dira etorkinen kriminalizazioa saihesteko kontzeptu egokiak. Bestalde, gurean hamarkadak egin dituzten pertsonen etorkin edo atzerritar deitzeko joeraz pentsatu behar genuke. Hedabideetan pertsonen nazionalitatea nabarmentzen da maiz, eta horrek erreakzio xenofoboak errazten ditu: albistearen protagonista kanpotartzat hartzen baita, eta ez gure bizilaguntzat.

Arraza diskriminazio sistema bat mantentzeko gizarte asmakuntza bat den neurrian, anti- arrazismoaren barruan "arrazalizatutako pertsonak" kontzeptua ari da hedatzen, giza talde menderatzailearena ez bezalako fenotipoa izateagatik baztertzten dituzten pertsonak izendatzeko.

3.6. ANIZTASUNA IRUDIETAN

Aurretik, esan bezala, hizkerak ez ezik ikus-entzunezko lengoaiak eta lengoaia grafikoak ere indartu edo iraul dezakete androzentrismoa edo genero desberdintasuna. Are gehiago graduatu ditzagun gure betaurreko moreak. Generoaz harago, zer gorputz agertzen da hedabideetan eta beste komunikazio espazioetan?

Gizon zuria, zisgeneroa, heterosexuala eta desgaitasunik gabekoa da maiz gizakia irudikatzen erabiltzen den subjektu sasiunibertsala. Talde dominante horretatik at geratzen garen pertsonen irudia, gehienguan, eduki espezifikoko irudikatzen baino ez da erabiltzen.

Esaterako, instituzio baten kartelean gurpildun aulkian dagoen emakume bat agertzen bada, seguru asko desgaitasunari buruzko kanpaina bat izango da. Irudietan gorputz aniztasuna zeharka txertatzea dugu erronka. Eta erronka hori aurrera eramateko badago oztopo bat: irudi bankuen homogeneotasuna.

Familia irudikatzeko eredu bakarra: heterosexuala eta pertsona zuri, argal, ilehori eta ageriko desgaitasunik gabekoez osatutakoa.

LGTB pertsonen aniztasuna transmititzeko orduan Zinegoak zinema jaialdiko kartelak gomendatzen ditugu:

Desgaitasunari dagokionez, biktimizazioa indartzen duten irudi melodramatikoak saihestea da funtsezko giltzarria. Gurpildun aulkian da goen pertsona bat erretratatu edo filmatzeko orduan, garrantzitsua da makurtzea, eta, hala, angelu pikatuak saihestea; gogoan izan angelu pikatuak biktimizazio indartzen duela. Horrez gain, gogoan izan askotariko desgaitasunak daudela.

Euskaldunak anizkoitzak garela adierazten duten irudiak behar ditugu. Horregatik, positiboa iruditzen zaigu Euskal Eskola Publikoaren aurre-matrikulen kanpainan agertzen diren haur guztiak zuriak ez izatea:

Beste gako garrantzitsu bat, aniztasunak "gurutzatzea": LGTB pertsonen artean badago bestelakotasun funtzionala; etorkinen artean badago sexu eta genero aniztasuna... Orokorrean, saiatu behar genuke gorputz normatiboen hegemonia apurtzen eta adin, pisu edo estetika askotarikoak jasotzen.

Argazki bankuen homogeneousotasunari aurre egiteko bide bat da ilustrazioa. Bukatzeko, hona hemen gustatu zaizkigun zenbait irudi:

Ainara Azpiazuk Azkoitiko Berdintasun Sailarentzat diseinatu eta ilustratutako egutegia

Ainara Azpiazuk ilustratutako Iñaki Zubeldiaren 'Lau Lagun' ipuina, lau neska-mutil koxkorren abentura eta ikaspenak kontatzen dituen

Kalaka komunikazio aholkularitzak Oarsoaldeko jai parekideen alde egindako kanpaina.

Orrialde hauetan 'Euskararen erabilera inklusiboa gida'ren laburpen bat aurkituko duzu. *Pikara Magazine*nek UPV/EHUko Berdintasunerako Zuzendaritzaren enkarguz egindako material bat da. Gida osoa kontsultatu nahi baduzu, honako QR kode hau erabili edo Berdintasunerako Zuzendaritzaren webgunera jo.

